

**Подковенко Тетяна Олександрівна, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету**

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Наявність різнопланових конфліктів – це незаперечний факт суспільного життя. Категоричне неприйняття конфліктів, негативне ставлення до них абсолютно не вирішує даної проблеми. Як би сучасне суспільство не прагнуло завчасно виявити, попередити, уникнути різноманітних протистоянь, на практиці ці заходи не завжди є ефективними та дієвими. В той же час у суспільній свідомості позначилась криза стереотипу розуміння сутності конфліктів, їх ролі та шляхів розв'язання. Вітчизняна юриспруденція в останні роки отримала ще один напрямок дослідження та практичного застосування, пов'язаний з позасудовою практикою вирішення правових конфліктів. Юристи опинились в складній ситуації, коли знання законів і правових норм стає недостатнім для успішної професійної діяльності. Наявність колізій та суперечностей у законодавстві, надмірна заполітизованість багатьох проблем суспільного життя, прояв корупційних явищ стримують прогресивний розвиток нашого суспільства. Пошук компромісу у вирішенні правових конфліктів стає необхідним елементом сучасної юридичної практики. Ця обставина стала поштовхом і стимулом звернення юристів, як науковців так і практиків, до пошуку та застосування альтернативних підходів до розв'язання конфліктів.

До проблем, пов'язаних з причинами виникнення протиріч, суперечностей у суспільстві зверталися ще Платон і Аристотель, Н.Маккіавеллі і Т.Гоббс, Ж.-Ж. Руссо та І.Кант, Г.Гегель і К.Маркс, М.Вебер, В.Паретто та Г.Зіммель. Сучасні конфліктологічні теорії викладено у працях Т.Парсонса, Н.Смелзера, Л.Козера, Р.Дарендорфа, К.Боулдінга та ін. Серед українських науковців, які активно розробляють конфліктологічну проблематику не лише на теоретичному рівні, а й в практичному спрямуванні, варто відмітити В.Землянську, І.Сенюту, Л.Герасіну, Д.Проценко та ін.

Як бачимо, ця проблема не є новою і набуває актуальності з кожним роком. Практично з формуванням цивілізованого суспільства і усвідомленням людиною того, що вона є суспільною істотою і поза соціумом вона існувати не може, розпочалися пошуки шляхів оптимального поєднання людських інтересів та подолання конфліктності. В той же час історія доводить, що людське суспільство сповнене конфліктів, суперечностей, протистоянь, протиборств як окремих осіб, спільнот, так і держав. Тому на сучасному етапі важливим є завдання пошуку ефективних шляхів попередження та розв'язання конфліктів в різних сферах суспільного життя. Одним з таких способів на сьогодні визнана медіація.

Протягом останніх років громадськість все більше звертається до таких понять як «відновне правосуддя», «посередництво», «медіація» або «примирення». Причому зазначені терміни знайшли своє закріплення у численних нормативних актах різних організаційних структур як європейського, так і світового рівня.

Медіація в сучасному розумінні і обґрунтованості ефективності її практичного застосування знайшла відображення в директиві Європейського парламенту і Ради ЄС «Директива Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах», яка набула чинності в травні 2008 року. Директива важлива для розвитку медіації в світі та схвалена 28 членами ЄС, і це є свідченням того факту, що більшість європейських держав визнала її важливим орієнтиром у розв'язанні існуючих протиріч. Медіація визначається як універсальна технологія альтернативного вирішення спорів двох або більше сторін за участю третьої сторони - медіатора, який допомагає виробити певну угоду щодо суперечки, при цьому сторони повністю контролюють процес прийняття рішення щодо врегулювання спору та умови його розв'язання. Медіація може забезпечити економічно ефективно та швидко позасудове вирішення спорів у цивільних і господарських справах на основі процесів, що враховують потреби сторін. Існує більша імовірність того, що домовленості, досягнуті в результаті медіації, будуть добровільно

дотримуватися, а між сторонами збережуться дружні і стабільні стосунки. Ці переваги стають ще більш відчутними у ситуаціях, що містять транскордонні елементи [1]. Європейський Союз трактує медіацію як дієвий спосіб врегулювання спорів в суспільствах, де панує європейська культура законотворення.

Чинне українське законодавство вже заклало основи запровадження позасудового вирішення спорів, передбачивши можливість укладення мирової угоди у Цивільному процесуальному кодексі та Господарському процесуальному кодексі, законах «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та навіть у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах, де передбачено примирення потерпілого та правопорушника у певних категоріях справ. Крім цього, важливе значення мають такі закони України, як «Про третейські суди» і «Про порядок вирішення трудових колективних спорів (конфліктів)». Однак цих норм явно бракує для повноцінного розвитку альтернативних способів вирішення спорів.

Тільки останні кілька років медіація стала застосовуватися в Україні, і зараз впроваджується інститут медіації на законодавчому рівні, підтвердженням тому є ряд зареєстрованих проектів Закону про медіацію у Верховній Раді України.

Так, останній проект Закону про медіацію № 2425а - 1 було зареєстровано у Верховній Раді України 03.07.2013 року, який ініційований народними депутатами С. Ківаловим та В. Развадовским. Метою якого є введення на законодавчому рівні інституту медіації в Україні, створення правових умов для застосування процедури медіації [3].

Документ визначає правові основи запровадження проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту (медіації) та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи і порядок проведення медіації, а також правовий статус медіатора.

Сьогодні медіація як технологія альтернативного врегулювання спорів могла б стати ідеалом компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного врегулювання конфлікту, при якому посередник працює не з протилежними позиціями, а з інтересами сторін, які прагнуть до порозуміння. Однак практичне впровадження медіації зустрічає безліч перешкод, які пов'язані з традиціями національного правосуддя, недостатнім рівнем довіри до медіаторів, позиціями сторін, які не завжди сприймають взаємовигідне перемир'я як спосіб виходу з конфліктної ситуації, а також певними чинниками політичного та економічного життя нашого суспільства. Хоча основним стримуючим фактором щодо запровадження медіації, на нашу думку, є відсутність належного правового регулювання даного питання.

Щодо практичних кроків застосування позасудового вирішення спорів в Україні, то з 2003 року Український центр порозуміння здійснює діяльність з впровадження програм відновного правосуддя до правової системи України з метою інституціоналізації відновних підходів у судовій та правоохоронній системах. Діяльність здійснюється за підтримки Європейської Комісії, Інституту сталих спільнот (USAID), Посольства Великобританії в Україні, Швейцарського бюро співробітництва, ЮНІСЕФ та міжнародного Фонду "Відродження".

При Києво-Могилянській Бізнес-Школі у 2008 році було створено Український центр медіації з метою створення інституції, яка б стала рушійною силою для розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні шляхом проведення навчання і надання послуг дійсно незалежних медіаторів. Крім того в Україні діє Асоціація професійних медіаторів, яка є провідною українською організацією, що займається навчанням і впровадженням альтернативних методів вирішенням спорів та медіації. Асоціація професійних медіаторів веде активну роботу по залученню юридичної та бізнес-спільноти, громадських організацій, об'єднань роботодавців і підприємців, органів законодавчої та судової влади до процесу інтеграції методів альтернативного розв'язання спорів і медіації в правову культуру українського суспільства.

Дані організації займаються напрацюванням знань у цій галузі, підготовкою медіаторів, їх діяльність спрямована на формування в українському суспільстві якісно нової культури вирішення конфліктів та ведення переговорів, орієнтованої на співпрацю і досягнення консенсусу.

Звичайно, що позасудове вирішення спорів не може повністю замінити судові органи, але може прийти їм на допомогу і частково звільнити від навантаження. Наприклад, у багатьох країнах будь-яка справа (комерційна, цивільна, сімейна) перед тим як розглядатися у суді, повинна бути передана на медіацію. Лише коли сторони не дійшли згоди, суддя розглядатиме справу в суді. Але навіть якщо справа і розглядається у суді, сторони будуть менш емоційними і дозволять судді сконцентруватися на справі, а не працювати з їхніми емоціями. Крім того, українське суспільство має подолати існуючі стереотипи, підвищувати правову культуру, адекватно сприймати прогресивні європейські стандарти у сфері правосуддя, які ґрунтуються, в першу чергу, на пріоритеті прав людини, на засадах гуманізму та справедливості.

Тому подальшого наукового обґрунтування і практичного втілення потребує медіація, як діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками. Висока ефективність медіації визначається перш за все такими її базовими принципами, як нейтральність, добровільність, конфіденційність, компетентність, приватність, швидкість та результативність. Чіткого законодавчого визначення потребують питання щодо закріплення кола справ, у яких можливе призначення медіації, врегулювання вимог до медіаторів та процедури їх обрання, визначення основних засад та форми проведення медіації, умов отримання медіаторами інформації по справі та інших важливих процесуальних питань. На нашу думку, тут доцільно використати досвід Польщі, Болгарії та інших європейських країн.

Варто зазначити, що процедура медіації довела свою ефективність і значимість у світовій практиці і має всі шанси зайняти гідне місце і в Україні. Прийняття відповідного закону стане активним поштовхом розвитку медіації в

нашій країні, що стане конкретним механізмом забезпечення права сторін на примирення та сприятиме формуванню позитивного іміджу країни серед світової спільноти. Адже, як стверджує В.Жмудь, заохочення людей до поваги один до одного та до вирішення конфліктів, у разі їх виникнення, на відновних засадах, за допомогою процедур примирення – це два найважливіших шляхи розбудови справедливого та гуманного суспільства [2].

Джерела:

1. Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах. Міжнародний документ від 21.05.2008 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95

2. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України // Відновне правосуддя в Україні. – 2008. – № 2 (10). – С.25.

3. Проект Закону про медіацію від 03.07.2013 року № 2425а-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710